

Vnímání verbálních útoků na internetu a ve školách

Zpráva z výzkumu na základních školách v říjnu 2013 určená pro pracovníky ve školách

Autorky:

Mgr. Lenka Dědková

Mgr. et Mgr. Hana Macháčková, Ph.D.

Mgr. Anna Ševčíková, Ph.D.

Mgr. Alena Černá

Michelle Wright , Ph.D.

Institut výzkumu dětí, mládeže a rodiny
Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity
Joštova 10, 602 00 Brno

2014

Obsah:

Úvod	2
1. Scénář: Veřejné verbální útoky ve škole	4
2. Scénář: Veřejné verbální útoky na internetu	7
3. Scénář: Soukromé verbální útoky ve škole	10
4. Scénář: Soukromé verbální útoky na internetu	13
Celkové shrnutí.....	16

Úvod

V této zprávě pro školy a vyučující představujeme základní výsledky z české části výzkumu zaměřeného na obtěžování v „reálném“ a online světě u dospívajících žáků základních škol. Výzkum proběhl zároveň v dalších pěti zemích: Spojených státech amerických, Kypru, Indii, Japonsku a Číně. V České republice byl výzkumný tým tvořen Michelle Wright, Ph.D., Annou Ševčíkovou, Ph.D., Hanou Macháčkovou, Ph.D., Mgr. Lenkou Dědkovou a Mgr. Alenou Černou. Výzkum zde proběhl v říjnu 2013.

Respondenty našeho výzkumu byli žáci ve věku 12 a 13 let studující na 16 náhodně vybraných školách v kraji Vysočina. Dotazníky jich vyplnilo celkem 524, 48 % z nich byly dívky.

Cílem studie bylo především porovnat vnímání různých typů verbálních útoků. Zaměřili jsme se přitom na dvě základní dimenze. První dimenze pokrývala charakter prostředí (internet vs. „reálný“ život, tedy škola), druhá přítomnost dalších svědků (veřejné vs. soukromé útoky). Dimenze jsou shrnuty v následujícím schématu:

		Publikum (přítomnost vs. nepřítomnost jiných osob u incidentu)	
Prostředí (škola vs. internet)	Scénář 1 Veřejný ve škole	Scénář 3 Soukromý ve škole	
	Scénář 2 Veřejný na internetu	Scénář 4 Soukromý na internetu	

Žákům jsme poté předložili následující čtyři hypotetické scénáře, které tyto dvě základní dimenze kombinovaly.

Scénář 1: Spolužák či spolužačka Ti **ve škole** před ostatními řekne něco opravdu hnusného a ponižujícího.

Scénář 2: Spolužák či spolužačka Ti **na internetu** řekne něco opravdu hnusného a ponižujícího tak, že to mohou vidět i ostatní spolužáci.

Scénář 3: Spolužák či spolužačka Ti **ve škole** řekne něco opravdu hnusného a ponižujícího, ale nikdo jiný u toho není.

Scénář 4: Spolužák či spolužačka Ti **na internetu** řekne něco opravdu hnusného a ponižujícího, ale nikdo jiný to nevidí.

U každého scénáře nás zajímalo, zda se žákům něco podobného stalo a zda sami něco takového provedli někomu dalšímu. Poté jsme je požádali, aby si představili, že se v takové situaci sami ocitli a odpověděli, jak závažná událost by to pro ně osobně byla, co by udělali, pokud by se jim předložená situace opravdu stala a jak by si věřili, že se s ní dokáží vypořádat. V následujícím textu probíráme každý scénář zvlášť a uvádíme u něj právě tyto poznatky. V závěru této zprávy pak shrnujeme nejdůležitější zjištění.

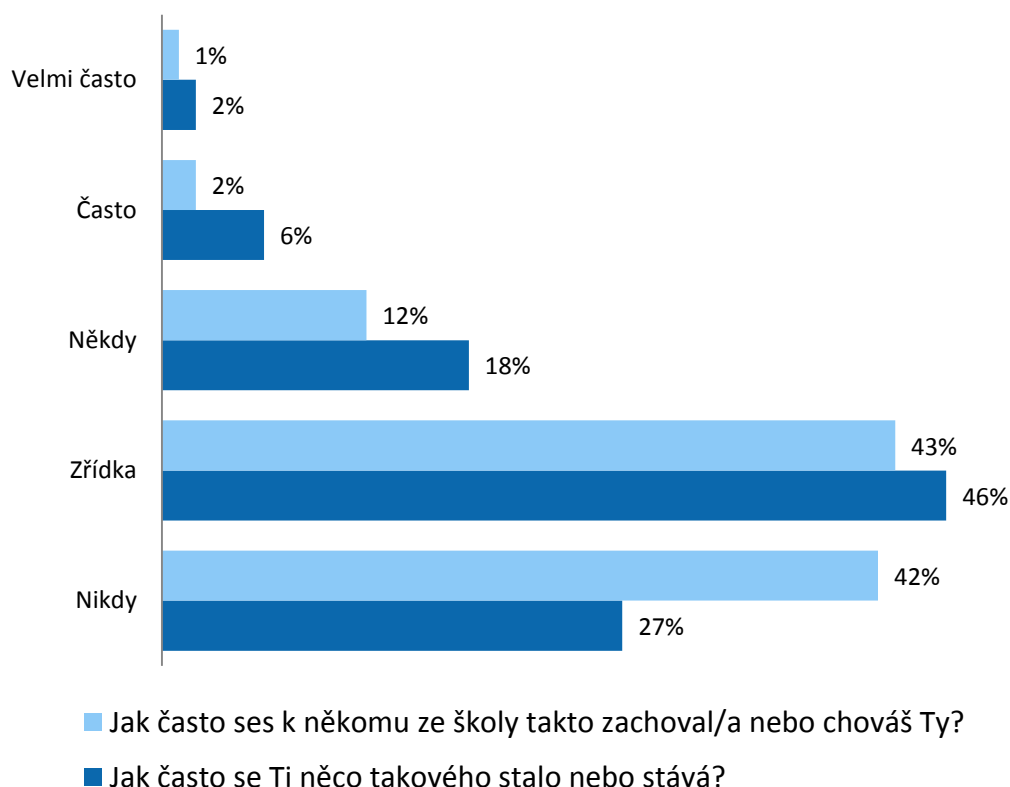
1. Scénář: Veřejné verbální útoky ve škole

Spolužák či spolužačka Ti ve škole před ostatními řekne něco opravdu hnusného a ponižujícího.

První scénář slučuje dimenze veřejného obtěžování v reálném světě. Žáků jsme se ptali, zda se jim něco podobného během jejich života stalo a zda něco podobného sami udělali někomu jinému. Jejich odpovědi ukazuje graf 1.1. Jak je vidět, většina se s takovou situací spíše neseťkává („nikdy“ a „zřídka“ zaškrtno dohromady 73 %) a ani se tak nechová vůči někomu jinému (85 %). Za pozornost ovšem jistě stojí i ti, kteří uvádějí, že se k nim někdo takto chová „velmi často“ a „často“ (8 %) a ti, kteří uvádějí, že se sami tímto způsobem chovají k ostatním (3 %).

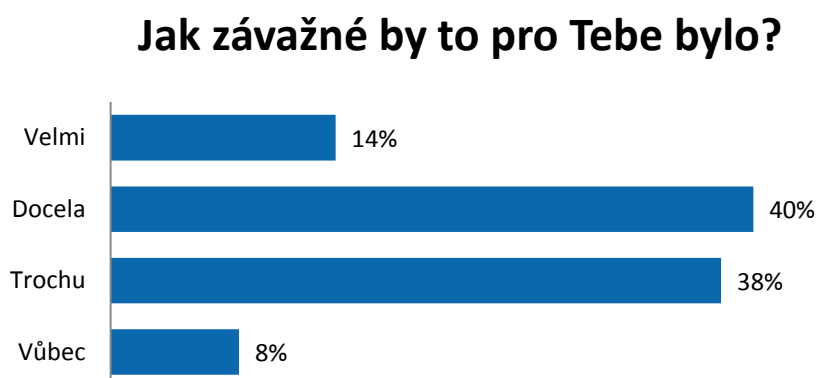
Graf 1.1: Zkušenosti žáků s prvním scénářem.

Zkušenosti se Scénářem 1

Dále jsme všechny žáky (tedy ty, kteří něco takového opravdu zažili i ty, kteří nikoliv) požádali, aby si představili, že se jim popsaná situace děje a ptali jsme, jak závažná by pro ně osobně byla. Jejich odpovědi shrnuje graf 1.2. Nejvíce odpovědí se zde nachází ve dvou středních hodnotách „trochu závažné“ (38 %) a „docela závažné“ (40 %).

Graf 1.2: Vnímaná závažnost prvního scénáře.

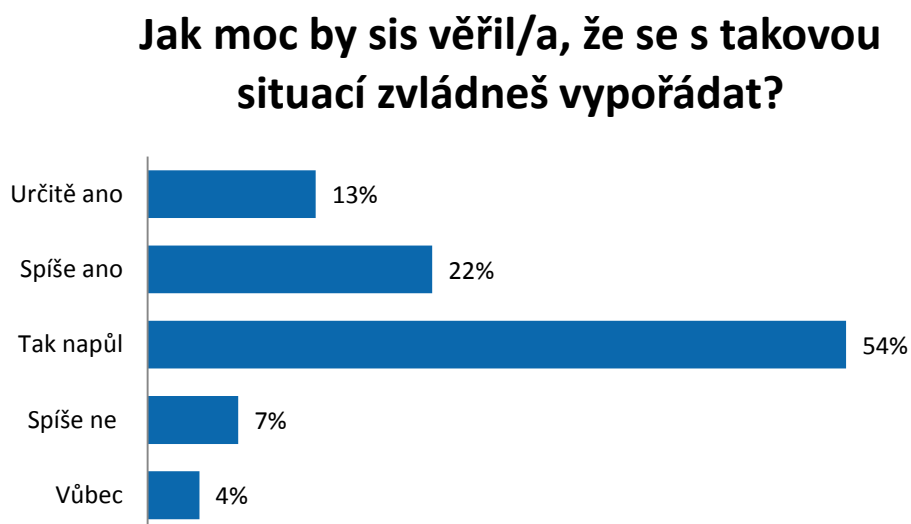
Zajímalo nás i to, jak by se žáci zachovali potom, co by se jim taková událost stala. Přibližně polovina z nich by o incidentu řekla někomu z kamarádů nebo rodiny, skoro čtvrtina by se s žádostí o pomoc obrátila rovněž na někoho ze školy. Přibližně jedna čtvrtina by se pokusila o odplatu a 8 % by se začalo vyhýbat spolužákům a škole.

Graf 1.3: Reakce na první scénář. Žáci mohli vybrat více možností.

Nakonec nás zajímalo, nakolik by žáci tuto situaci dokázali vyřešit. Třetina žáků odpověděla na otázku, zda by se se situací dokázali vypořádat, „určitě ano“ či „spíše ano“, polovina si byla jistá jen částečně. Jen 11 % uvedlo, že by se s touto situací spíše anebo vůbec nezvládlo vypořádat.

Graf 1.4: Důvěra ve zvládnutí situace popsané v prvním scénáři.

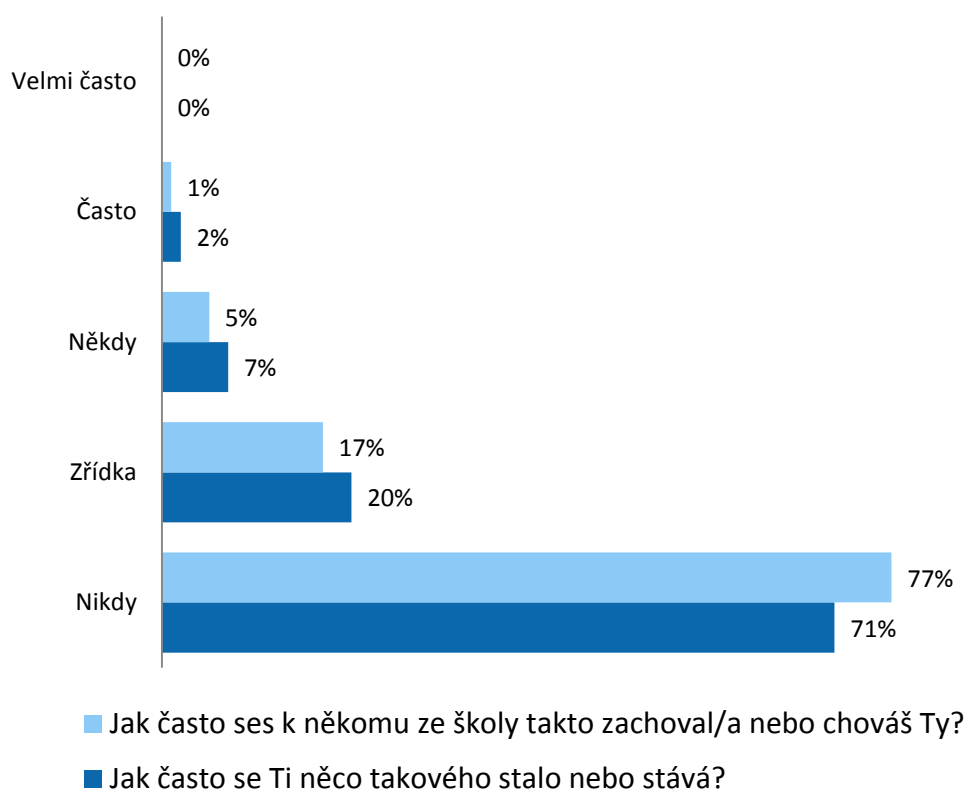
2. Scénář: Veřejné verbální útoky na internetu

Spolužák či spolužačka Ti na internetu řekne něco opravdu hnusného a ponižujícího tak, že to mohou vidět i ostatní spolužáci.

Druhý scénář kombinuje veřejné obtěžování s online prostředím. To, jak často se s takovou situací žáci setkávají a jak často se tak sami chovají, ukazuje graf 2.1. Všimněte si, že procenta respondentů, kteří nic podobného nezažívají, jsou vyšší než v předchozím případě (71 % se to nestalo nikdy a dalším 20 % pouze zřídka). Veřejné obtěžování na internetu je tedy zkušenost málo častá, a to i ze strany žáků coby agresorů.

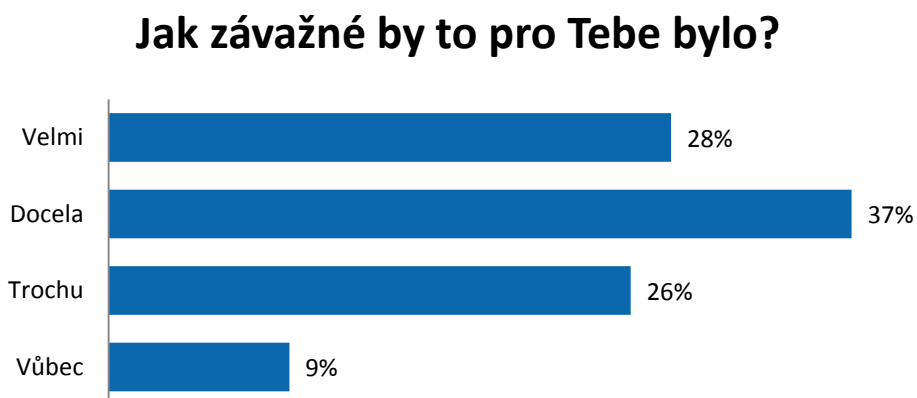
Graf 2.1: Zkušenosti žáků s druhým scénářem.

Zkušenosti se Scénářem 2

Závažnost této situace ukazuje graf 2.2. Na rozdíl od veřejného obtěžování ve třídě v předchozím scénáři by podobnou situaci na internetu považovalo více žáků za „velmi závažnou“ (28 % oproti předchozím 14 %).

Graf 2.2: Vnímaná závažnost druhého scénáře.

Reakce žáků na popsanou situaci ukazuje graf 2.3. Zde jsou podíly žáků u jednotlivých reakcí velmi podobné prvnímu scénáři: přibližně polovina by informovala některého kamaráda a rodinu, 20 % by se obrátilo na někoho ze školy. Necelá čtvrtina by se pokusila o odplatu a opět jen malá část žáků by se začala vyhýbat spolužákům a škole.

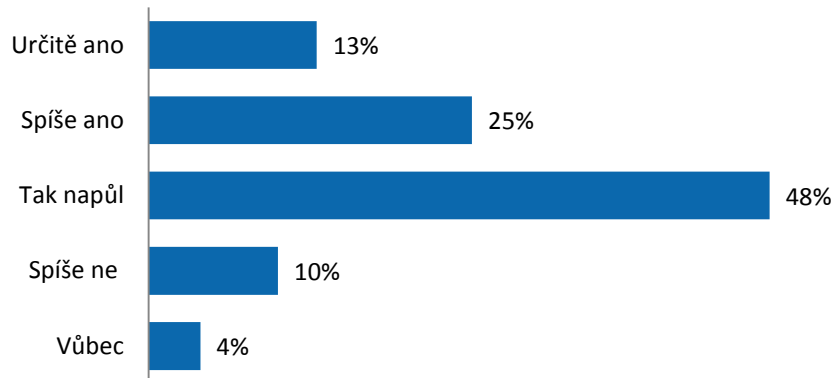
Graf 2.3: Reakce na druhý scénář. Žáci mohli vybrat více možností.

Podobně jako u prvního scénáře i u druhého uvedla zhruba třetina žáků, že by se se situací dokázali vypořádat, zatímco 14 % si v tomto ohledu spíše nevěřilo.

Graf 2.4: Důvěra ve zvládnutí situace popsané v druhém scénáři.

Jak moc by sis věřil/a, že se s takovou situací zvládneš vypořádat?

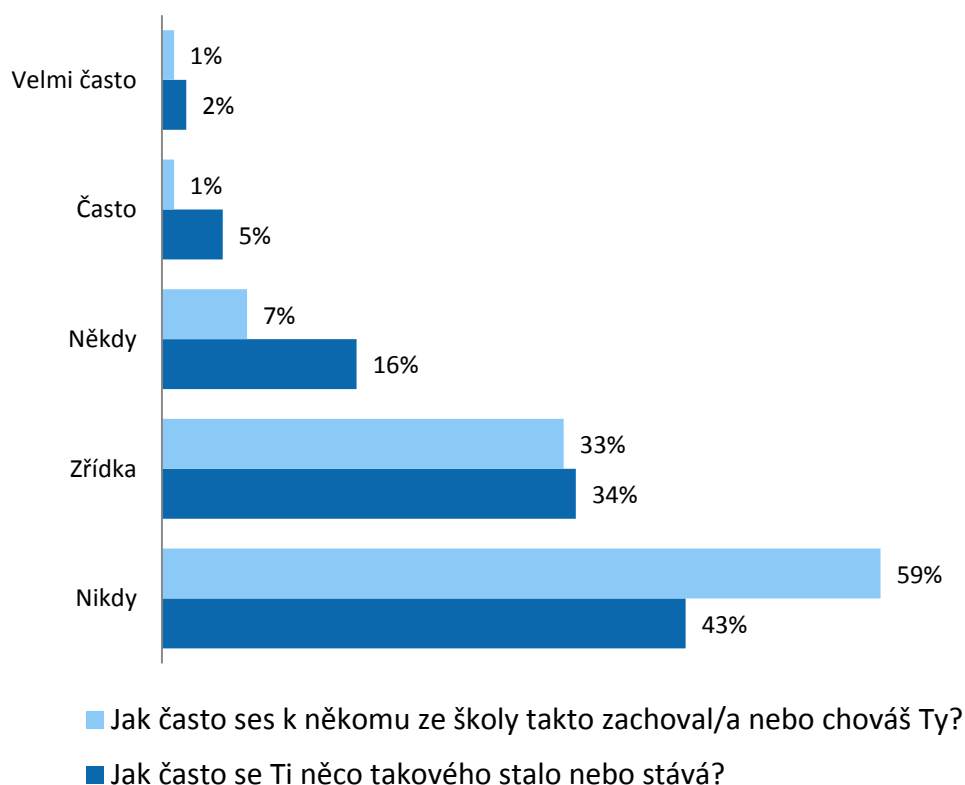
3. Scénář: Soukromé verbální útoky ve škole

Spolužák či spolužačka Ti ve škole řekne něco opravdu hnusného a ponižujícího, ale nikdo jiný u toho není.

Ve třetím scénáři jsme se zajímali o obtěžování ve škole, jemuž není nikdo jiný přítomen. Graf 3.1 zobrazuje, jak často se to dotázaným žákům stalo a jak často se tak zachovali sami. I zde jsou procenta žáků, kteří tuto situaci zažívají, poměrně malá: velmi často se s ní setkávají 2 % a často 5 %. Je ovšem dobré si povšimnout, že možnost „někdy“ zaškrtnlo 16 % žáků – podobný podíl jako v případě prvního scénáře, který se zabýval rovněž obtěžováním ve škole. U obou internetových scénářů (tedy druhého a čtvrtého) jsou tato čísla nižší. Stejného trendu si lze všimnout také u možnosti „zřídka“.

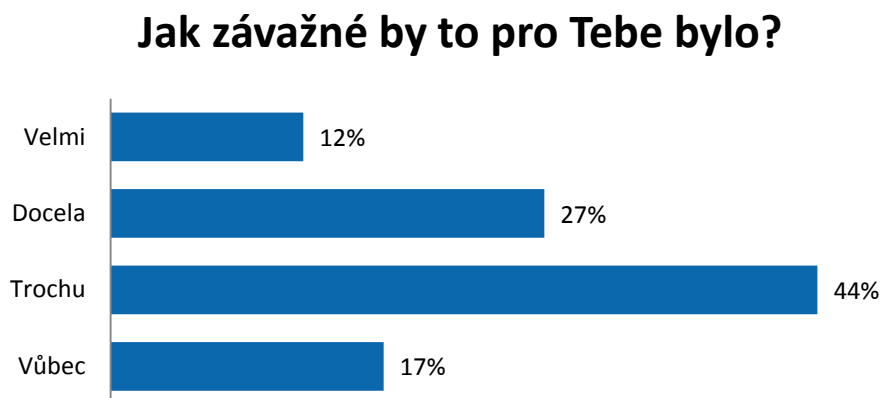
Graf 3.1: Zkušenosti žáků se třetím scénářem.

Zkušenosti se Scénářem 3

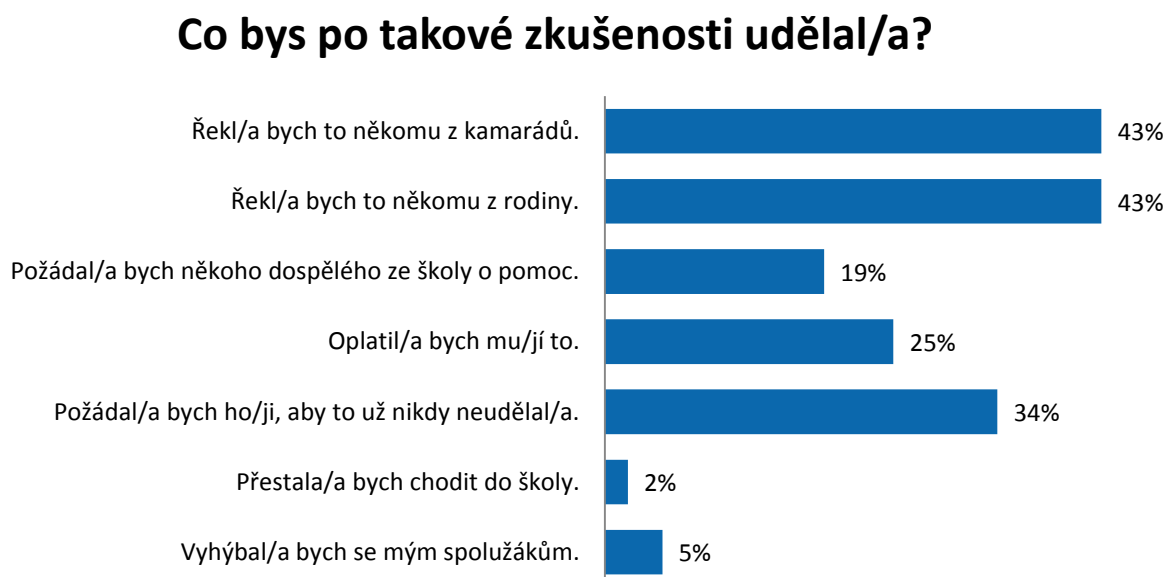
Závažnost třetího scénáře shrnuje graf 3.2. Většina žáků zde odpověděla, že by tato situace byla pro ně závažná „trochu“ (44 %) nebo „docela“ (27 %).

Graf 3.2: Vnímaná závažnost třetího scénáře.

Jak by se žáci po takové události chovali, zobrazuje graf 3.3. Stejně množství žáků zaškrtno možnosti, že by o incidentu řeklo kamarádům a rodině (43 %), 19 % by požádalo o pomoc někoho ze školy. Třetina by se incident pokusila vyřešit tím, že by si s agresorem promluvila a požádala ho, aby podobné chování již neopakoval.

Graf 3.3: Reakce na třetí scénář. Žáci mohli vybrat více možností.

U třetího scénáře již žáci projevili větší jistotu ve zvládnutí popsané situace. To, že by situaci určitě či spíše dokázali zvládnout, uvedla více než polovina žáků.

Graf 3.4: Důvěra ve zvládnutí situace popsané ve třetím scénáři.

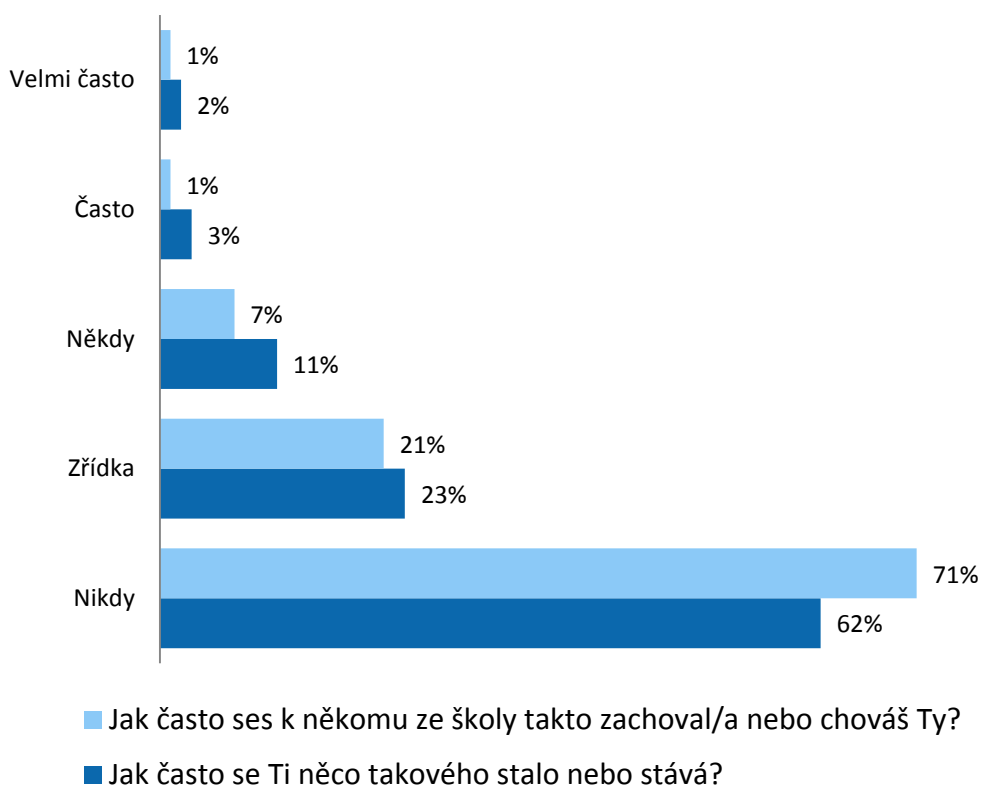
4. Scénář: Soukromé verbální útoky na internetu

Spolužák či spolužačka Ti na internetu řekne něco opravdu hnusného a ponižujícího, ale nikdo jiný to neví.

Poslední scénář se odehrával opět na internetu, ale incident nebyl veřejně dostupný. Graf 4.1 ukazuje, jak častá taková situace pro žáky je. Podobně jako v minulém internetovém scénáři (druhý scénář) je i zde vysoké procento žáků, kteří nic podobného nezažívají ani sami neprovádějí – 62 % a 71 %, a těch, kteří vybrali možnosti „zřídka“ – 23 % a 21 %. Je tedy patrné, že agrese na internetu je méně častá než agrese v prostředí školy či třídy.

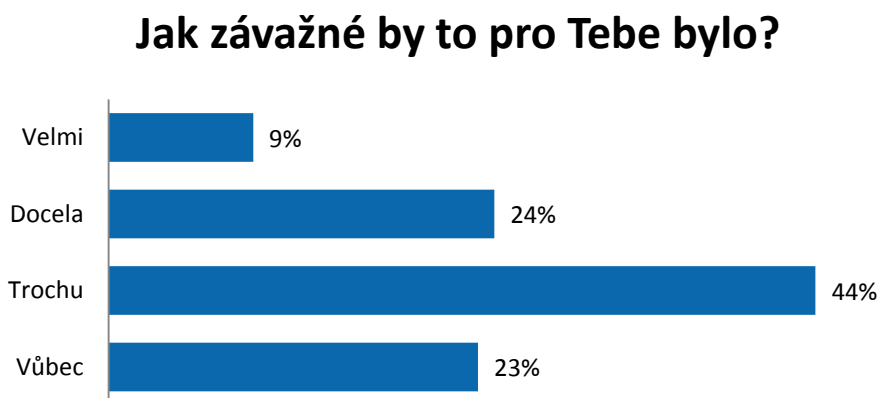
Graf 4.1: Zkušenosti žáků se čtvrtým scénářem.

Zkušenosti se Scénářem 4

Závažnost, zobrazená v grafu 4.2, ukazuje, že soukromý incident na internetu by považovala většina za málo závažný („vůbec“ 23 % a „trochu“ 44 %). Jen přibližně desetina žáků jej hodnotila jako „velmi“ závažný.

Graf 4.2: Vnímaná závažnost čtvrtého scénáře.

Reakce žáků na poslední scénář ukazuje graf 4.3. K rodičům a kamarádům by se obrátilo o něco málo méně žáků než v předchozích scénářích (38 % a 39 %), méně by se rovněž obracelo na někoho ze školy (15 %).

Graf 4.3: Reakce na čtvrtý scénář. Žáci mohli vybrat více možností.

U čtvrtého scénáře žáci opět projevili větší jistotu ve zvládnutí situace. Podobně jako v předchozím případě jich více než polovina řekla, že by se se situací vypořádat dokázali.

Graf 4.4: Důvěra ve zvládnutí situace popsané ve čtvrtém scénáři.

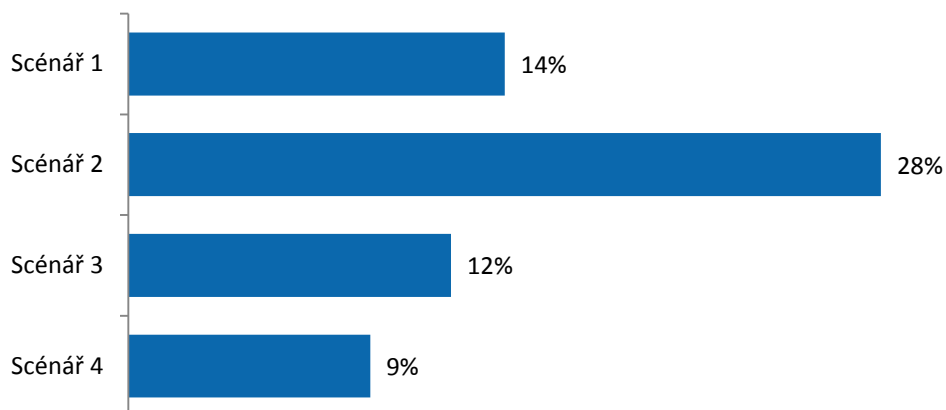
Celkové shrnutí

Shrňme si na závěr nejdůležitější zjištění, která z realizovaného výzkumu zatím vyplývají:

Žákům se jako **nejzávažnější jevily verbální útoky, které se odehrávají přes internet a jimž přihlíží další spolužáci**. V grafu 5 pro přehled ukazujeme, kolik žáků považovalo který incident za „velmi závažný“. Zatímco scénáře 1, 3 a 4 jsou zhruba porovnatelné, scénář 2 (veřejné útoky na internetu) byl jako velmi závažný označen v nejvíce případech.

Graf 5: Porovnání závažnosti scénářů.

Porovnání závažnosti scénářů: možnost "velmi závažné"

Nejčastější uváděnou reakcí na útoky bylo říct o incidentu někomu blízkému (rodičům či přátelům). Druhou nejčastější strategií bylo požádat agresora, aby s daným chováním přestal. Pomoc u dospělého ve škole by hledala přibližně pětina žáků.

Naopak jako nejméně závažné byly vnímány soukromé online útoky. U těch také nejméně žáků uvádělo, že by se někomu svěřili nebo hledali pomoc u pracovníků školy.

Zajímalo nás také, zda se vnímaná závažnost mění v závislosti na pohlaví žáků. Ve všech čtyřech scénářích se ukázalo, že **dívky vnímají situace celkově jako více závažné než chlapci**.

Po porovnání popsaných scénářů se ukázalo, že nejvíce zkušeností (v roli oběti i agresora) měli žáci s veřejnými útoky ve škole, poté se soukromými útoky ve škole, dále se soukromými útoky na internetu a nejméně s veřejnými útoky na internetu.

Pokud jde ale o celkovou zkušenost žáků s incidenty popsanými ve scénářích, ukázalo se, že **incidenty probíhající ve škole jsou častější než ty probíhající na internetu**. Obecně jsou ovšem zkušenosti se všemi incidenty spíše málo časté.

Ohledně důvěry ve zvládnutí situace žáci celkově spíše uváděli, že by se s incidentem dokázali vypořádat. Pouze desetina z nich uváděla, že by situaci „spíše“ či „vůbec“ nezvládli. Celkově si spíše věřili v případech, kdy se jednalo o útoky soukromé nežli veřejné.

Rádi bychom poděkovali všem, kdo přispěli k našemu výzkumu, ať už vyplněním dotazníku, umožněním provedení výzkumu ve škole či jakoukoli další formou. V případě otázek nebo zájmu o doplňující informace se neváhejte obracet na autory této zprávy (kontaktní e-mail: ldedkova@fss.muni.cz).

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Autoři textu byli podpořeni v rámci projektu VITOVIN (CZ.1.07/2.3.00/20.0184), který je spolufinancován Evropským sociálním fondem a rozpočtem České republiky.